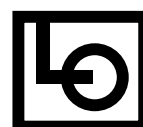
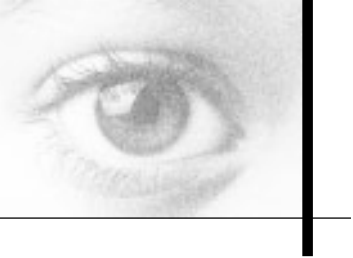

Näringslivet

ökar takten

en studie av inkomstutvecklingen
för makteliten perioden 1950 till 2000

©2002. Landsorganisationen i Sverige
ISBN NR: 91-566-1887-5 LO 2002.04

GRAFISK FORM | Robert Widholm BILDER FRÅN | PhotoDisc Inc.
PRODUKTION | MB Communicate AB TRYCK | EO Print AB, STHLM

Texter: Oskar Törnström, Dan Andersson,
Agneta Carleson och Anna Fransson.

Oskar Törnström och Eva Bystedt
har gjort research och bearbetat materialet.

Projektansvariga: Dan Andersson och Agneta Carleson.

Innehåll

Sammanfattning	7
VARFÖR STIGER DIREKTÖRERNAS LÖNER?	9
Stjäl företagsledningarna företagen från ägarna?.....	12
Åtgärder	13
MAKTELITEN 2000	17
Urval och metod	17
Sammanslagna maktgrupper	18
Urvalsprinciper	18
Inkomst inte lön	19
Industriarbetarlönen	19
Genomsnittsinkomst och inkomsttak	20
RESULTAT	21
Årets resultat.....	21
Näringslivet ökar klyftan	22
"Skamfaktorn"	23
Kvinnor och män	23
Förändring 1999-2000	24
Näringslivets klipp	25
Genomsnittsåldern	27
Inkomsterna för de fackliga företrädarna.....	27
LO-ordföranden och medlemmarna	29
INTERNATIONELL UTBLICK.....	31
Snabb ökning för svenska direktörer	31
BILAGA 1 Årsinkomst 1950-2000	33
BILAGA 2 Makteliten 2000 - Samtliga positioner i vår undersökning	35

Sammanfattning

Näringslivet fördubblar inkomstklyftan

- Maktgruppen ”näringslivet”, – den ekonomiska eliten, – har år 2000 dramatiskt ökat sina inkomster i förhållande till industriarbetaren. En person i denna maktgrupp hade år 2000 en inkomst som motsvarade drygt 46 industriarbetarlöner. Det innebär att inkomstklyftan mellan näringslivets elit och industriarbetaren ökat med nära 78 procent sedan 1950. Jämfört med 1999 har näringslivet ökat sina inkomster med hela 43 procent.
- Näringslivets stora inkomstökning beror till största delen på ökade kapitalinkomster, vilka stod för en tredjedel av den sammanräknade nettoinkomsten år 2000.
- Maktgruppen folk- och förtroendevalda, – den demokratiska eliten, – har i förhållande till näringslivet en mycket långsammare inkomstutveckling. För 1999 och 2000 var den till och med negativ.
- Kvinnorna i vårt urval är fortfarande allt för få för att det ska vara möjligt att säga något om inkomstskillnaderna mellan män och kvinnor inom eliterna. Sedan 1995 har antalet kvinnor i princip stått stilla i grupperna och vi kan inte se någon tendens till ökning. I maktgruppen näringslivet ingår fortfarande inte en enda kvinna och så har varit fallet ända sedan 1950.
- Inkomstutvecklingen för de fackliga företrädarna har ända sedan 1950 befunnit sig mellan tre och drygt fyra industriarbetarlöner.
- De svenska direktörernas inkomster är vid en internationell jämförelse relativt låga. Ökningen av svenska direktörers inkomster i relation till antal industriarbetarlöner är däremot näst snabbast i hela Europa om man tittar på utvecklingen från 1998 till 2001.

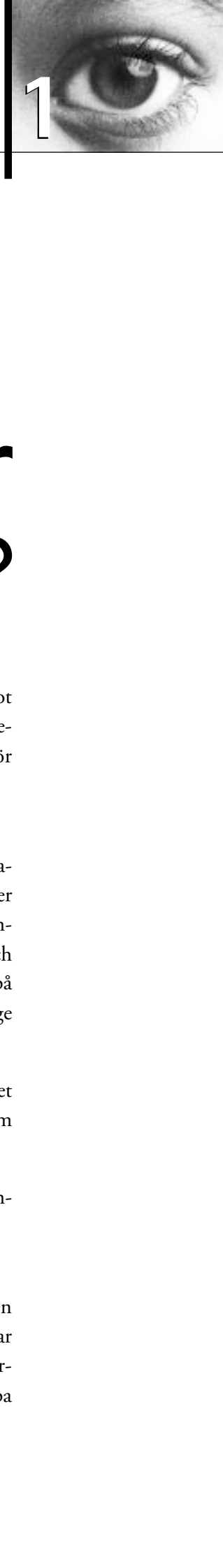

Bakgrund

Det finns ingen offentlig statistik i Sverige över inkomstutvecklingen för den krets som brukar kallas makteliten. Det är för att avhjälpa den bristen som LO har tagit initiativet till rapportserien om maktelitens inkomstutveckling.

Vi har följt inkomstutvecklingen för makteliten sedan 1950 och tidigare publicerat tre rapporter. Detta är en fjärde delrapport i den serien. Den första rapporten kom år 1999.

Årets rapport skiljer sig något från sina föregångare, då vi detta år enbart valt att koncentrera oss på utvecklingen för två av våra ursprungliga tre maktgrupper nämligen näringslivet, i våra termer den ekonomiska eliten, samt folk- och förtroendevalda, som för oss utgör den demokratiska eliten. ■

Varför stiger direktörernas löner?

Näringslivselitens dramatiska inkomstökning är inte bara en rättvisefråga, utan också ett hot mot samhällsekonomin, eftersom den sätter press på den prisstabilitet och ansvarsfulla lönebildning som såväl riksbanken som arbetsmarknadens parter värnar om. Vi frågar oss därför vad det beror på att direktörernas löner drar ifrån resten av arbetsmarknaden.

Ägandets struktur har förändrats

- Avregleringen av kapitalmarknaderna har inneburit en stark ökning av andelen internationella placeringar och därmed också av det internationella ägandet. Svenskar äger mer utomlands och utlänningar äger mer i Sverige nu än tidigare. Ägandet har blivit mer internationellt och mer ansiktslöst. Ju längre bort ägarna befinner sig, geografiskt och mentalt, desto mindre blir engagemanget i det enskilda företaget. Avkastningskraven på kapital blir med fria kapitalrörelser i huvudsak internationellt bestämda och för Sverige har de därmed höjts, inte minst under 1990-talet.
- Samsynen om ett gemensamt pensionssystem med en högre grad av fondering ökar det kollektiva sparandet i Sverige. Samtidigt har samsynen mellan riksdagspartierna om pensionssystemet kommit att innebära att AP-fondernas aktiva ägarroll begränsats.
- Följden av löntagarfondsdebatten blev att det kollektiva kapitalets ägarkontroll begränsades särskilt i Sverige. Detta syns tydligt i lagarna om AP-fonderna.

Svagare fackföreningar gör att företagsledningarna får allt mer av företagets resultat

Fackföreningarna har som huvuduppgift att vara en motkraft till kapitalägandet. När den fackliga organisationsgraden sjunker eller facken på annat sätt får minskat inflytande så ökar företagsledningarnas handlingsfrihet. Försvagningen av fackföreningarna, som har varit särskilt tydlig under de senaste dryga tjugo åren, medför att kapitalandelen i företagen i Europa har ökat och att löneandelen av det som företagen producerar har minskat.

KAPITALANDEL OCH ORGANISATIONSGRAD I EUROPA

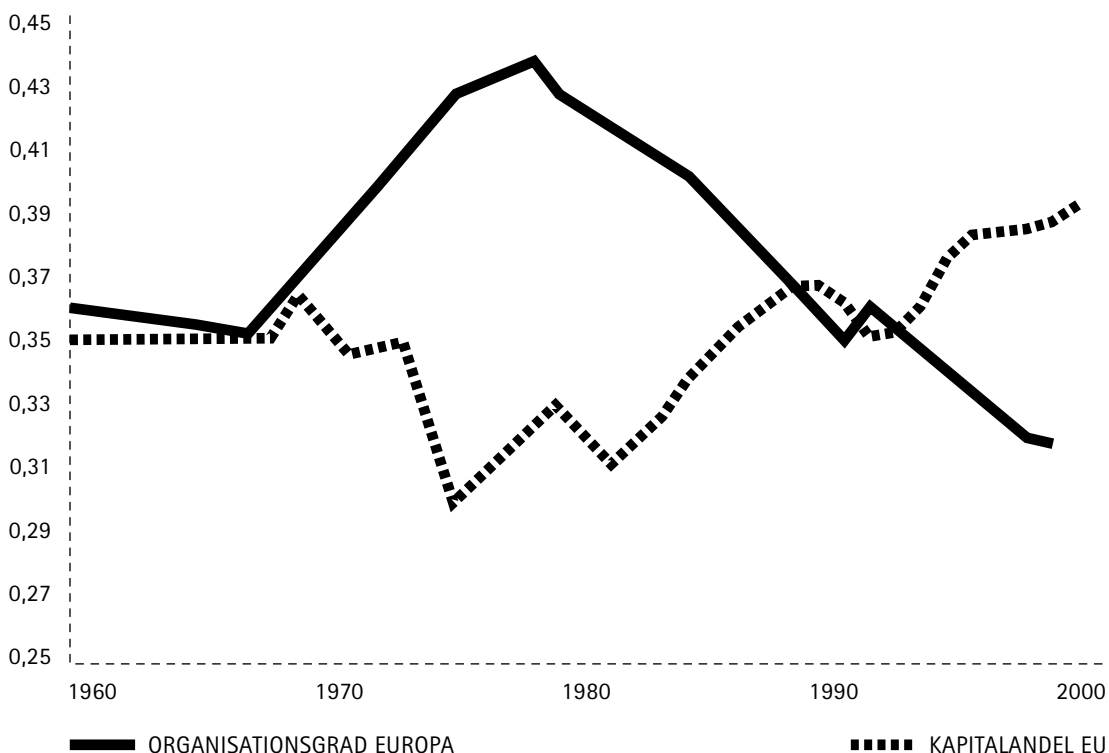

DIAGRAM 1. Kapitalandel och organisationsgrad i Europa. Källa: OECD, Boeri Brugiavini Calmfors, 2001, *The Role of Unions in the Twenty-First Century*. Kapitalandelen är två olika serier, de nyare siffrorna är hämtade från OECD, medan de äldre är från Boeri et al.

Utvecklingen leds av de engelskspråkiga länderna där fackföreningarna har försvagats mest. Den medvetna försvagningen av facken i de anglosaxiska länderna leder till större inkomstskillnader och till att eliternas inflytande ökar. Även om inte fackföreningarna försvagats i Sverige så får det internationella inflytandet en påverkan på den svenska lönesättningen.

Djupgående värderingsförändringar i västvärlden

Regeringarna har givit allt mer utrymme för marknaden och dess värderingar och allt mindre för demokratin, nationella intressen och löntagarnas intressen. Utrymmet för finansmarknaderna har ökat samtidigt som löntagarnas inflytande minskat. Efter avregleringen av kapitalmarknaden har de internationella kapitalrörelserna ökat samtidigt som de finansiella institutionerna fått allt mer att säga till om.

Eliterna har ökat distansen till den omgivande sociala verkligheten

Det finns en ökad grad av anonymitet kring företagen genom att ägarna och företagsledningarna lever och verkar allt längre från de anställda eller medborgarna i de länder produktionen sker. I de stora multinationella företagen har fackföreningarna numera sällan styrelse-

inflytande. Det fanns fackliga styrelseledamöter i ASEA, men inte i ABB-koncernen idag. Företagsledningar och styrelser blir en alltmer avskärmad internationell elit allt oftare bosatta i den rika världens metropoler.

Om vi ser på utvecklingen över en längre tidsperiod har näringslivseliten förflyttat sig från bruksorterna till större kluster som Stockholm och på senare år utomlands till än större centra. Den senaste flyttvågen har gått mycket snabbt. Centraliseringen av företags huvudkontor ger en ökad skiktning av befolkningen.

Samtidigt som företagen blir allt större och spänner över allt fler nationer, får varje enskild ägare allt mindre att säga till om, han eller hon äger en mindre del av företaget och det geografiska avståndet till företaget har ofta ökat. I de stora företagen finns det således flera internationella ägare, men få ägare som har kontroll över företagen. Voicefunktionen, det vill säga att utöva det aktiva ägandet, är således försvagad i de stora företagen. Detta stärker ytterligare de ledande tjänstemännen i företagen.

Passiva ägare har mindre kunskap om verksamheten och därmed ökar beroendet av direktörernas kunskap

Den femte förklaringen hänger samman med direktörernas ökande styrka genom den kunskap de har jämfört med de mer passiva ägarna. Det är dock inte ensidigt så att företagsledningarnas marknad har ändrats så att efterfrågan på dem har ökat på grund av internationaliseringen. Internationaliseringen har också ökat utbudet av tillgängliga företagsledare. Den harmonisering som följer på ökad internationalisering gör också att ersättningsnivåerna i Sverige stiger.

I Sverige har det skett en särskilt snabb och delvis medveten försvagning av ägarfunktionen

Det ansiktslösa kapitalet har ökat och det internationella ägandet i Sverige har ökat markant, vilket fört med sig att den nationella ägarkontrollen försvagats. Samtidigt som det utländska ägandet har ökat blockerar olika svenska intressen varandra.

Buffertfonderna i AP-fondsytmet har huvudsakligen en riskspridningsstrategi, men skulle kunna ges ett tydligare mandat som nationell ägare. Jämfört med den insats som 4:e AP-fonden gjorde i det gamla systemet för att skapa en neutral ägarkontroll är det uppenbart att AP-fondernas samlade ägarambitioner har minskat med det nya systemet med delvis hårdare krav på riskspridning. Men det är möjligt att kraften från fyra aktörer istället för en kan bli en lika stark ägarkraft.

Ytterligare en fundamental faktor är att sparandet i västvärlden har ökat samtidigt som företagens vinster också har ökat. En måttlig tillväxttakt har dessutom begränsat kapitalbehovet för de mogna företagen. Det innebär att företagen inte längre har lika stort behov av kapital utan ofta lämnar tillbaka en del av kapitalet i företaget till aktieägarna, så kallat återköp av aktier. Detta kan stärka kursen på kort sikt. Men det uttrycker också att företagen har mindre behov av aktieägarna. När företagen inte har så stort behov av att gå till aktieägarna för att få nytt kapital minskar också behovet och möjligheten för ägarna att kontrollera företagens ledningar och företagens långsiktiga inriktning.

Stjäl företagsledningarna företagen från ägarna?

I USA ställs i debatten om företagen frågan om företagsledningarna stjäl företagen från ägarna. Bakgrunden till frågan är att företagsledningarna får ersättningar i form av aktier vilket innebär att de successivt blir allt större ägare i företagen.

I Sverige diskuteras hur mycket de nya belöningsprogrammen får leda till att nuvarande ägares ägande får spädas ut på grund av att belöningssystemen oftast tilldelar företagsledningarna aktier. Institutioner som är storägare, till exempel pensionsfonder – har ståndpunkter i frågan om utspädning som varierar från allt från noll till tio procent av företagets ägande. Tio procent anses internationellt vara ett tak.

Men tänk om LO lade ett förslag om ett system som förflyttade tio procent av ägandet av företagen till löntagarna - då skulle det bli en enorm politisk debatt om löntagarfonder och vi skulle anklagas för att vilja ”ta över företagen”.

Nu är det på väg att införas ”direktörsfonder” utan att det uppstår några reaktioner från de borgerliga partiernas sida. Det kan hävdas att detta inte har någon betydelse om det är en omfördelning mellan en liten grupp av kapitalister och företagsledare. Men de nya aktieägarna är ofta småsparare, framförallt löntagare som pensionssparar i PPM-fonder och inte minst genom AP-fonderna som är vår gemensamma pensionskapitalbuffert. Men de sparar också i av parterna avtalade försäkringar. Dessa ägarformer står för ungefär en fjärdedel av börsen idag. Staten är idag också den största aktieägaren med 159 miljarder kronor eller knappt sex procent av börsvärdet. (Ansiktslöst – Ansvarslöst, LO 2001)

Det finns två sätt att tolka ledningarnas berikande. Det ena är att företagsledningarna berikas på bekostnad av löntagarnas pensionspengar. Det ligger en del i denna förklaring. Ett annat synsätt är att kapitalavkastningskravet är konstant, det vill säga att ägarna över tiden vill ha cirka fem procents real avkastning, vilket innebär minst sju procents långsiktig nominell avkastning från aktier. Om företagsledningarna inte kan knäpa in på ägarnas andel är det löntagarna som får en minskande andel av det som produceras i företaget. Det betyder i klartext att en lägre löneutveckling betalar företagsledningarnas ersättningar. I båda fallen är det vanligt folk som betalar ledningarnas ständigt stigande ersättningar.

Det finns idag inte något etablerat regelverk på området. De institutionella placerarna är i olika grad i konkurrens med varandra därför att det kapital de förvaltar i hög grad är av kortsiktigt intresse. Minst möjlighet att agera långsiktigt har bankerna, sedan kommer livförsäkringsbolagen och därefter AP-fonderna. Bankfonderna är utsatta för högst grad av konkurrens och deras kunder flyr fonderna om dessa inte ger bra avkastning. Bäst möjlighet till långsiktighet har AP-fonderna som har ett längre perspektiv. AP-fonderna har dock med den nya konstruktionen ett svagt ägaruppdrag. Att företagen övergår till kvartalsrapportering förstärker denna kortsiktighet.

Störst möjlighet att effektivt och ansvarsfullt utöva ägarrollen ska investmentbolagen ha. Dessa har dock under senare tid inte visat sig vara vuxna uppgiften. Investors mytomspunna förmåga till att utveckla företagsledare och inte minst kontrollprogram för sina le-

dande personer har visat på betydande svaghet och man kommer att kunna tala om bilden av Wallenbergarna före och efter Barneviks pensioner. Antalet investmentbolag har också minskat till en tredjedel.

LO är för marknadsekonomi och en fri kapitalmarknad men det innebär inte att vi är för kapitalism som innebär att produktionens huvudsyfte är att ge vinst åt ägarna.

En marknadsekonomi fungerar bara när den omges av starka institutioner.

Det som synes hända är att marknadsekonomins olika institutioner fungerar sämre och i spåren av det förfallet ser vi ett antal företagsskandaler som redovisningssystemen i Enron och styrelsearbetet och ägarkontrollen i ABB.

Vi ser nu att det institutionella regelverket för ersättningarna minst sagt är svagt och att en konsistent och genomtänkt samsyn mellan institutionerna saknas. Ett första krav är att institutionerna arbetar fram en gemensam syn på ersättningsfrågorna. Staten ska ge AP-fonderna ett tydligt uppdrag att föra en gemensam politik vad gäller ersättningsfrågor. Avgörande är att institutionerna i förväg tydligt redovisar vilken policy de har i ersättningsfrågor så att inte bolagsledningarna och styrelserna kan spela ett spel mot institutionerna genom att hänvisa till den som har generösast policy. Vi anser att det ökade avståndet mellan samhället och företagen och mellan ägarna och kontrollen av företagen måste minskas genom ökad insyn och tydligare spelregler för ersättningar och bonussystem. Nedan följer ett antal konkreta förslag på vad som kan göras för att förbättra situationen.

Åtgärder

- Produktionsvärdet i företag skapas till stor del av löntagarna som dessutom har en stor del av sitt sparande i form av aktier. Om företagsledningarna tar allt mer av företagets resultat urgröper det löntagarnas andel av produktionsresultatet. Huvudvägen för att balansera företagsledningarnas makt är att stärka fackföreningarnas inflytande i samhället och i företagen.
- Pensionernas värde bestäms numera till viss del av hur det går på börsen. Den andra vägen att skapa balans är att de pensionsfonder som förvaltar löntagarnas och medborgarnas pensioner ställer tydliga krav på sans och balans i ersättningssystemen så att inte utrymmet för pensionerna minskar. Staten kan utfärda än tydligare ägarinstruktioner för sina bolag och fonder där det anges inte bara hur bonussystem, utan också hur optionsprogram bör vara utformade i syfte att nå detta.
- Ersättning för anställda och ledning bör grundas på merinsats för företaget och därmed ägarna. Det är denna merinsats i form av ökad produktivitet relativt andra företag som innebär att bonussystem grundade på ökad produktivitet inte driver kostnaderna och därmed inflationen samt urholkar ägarnas andel av företaget.
- Företagsledningarnas ersättningar bör ha sin utgångspunkt i en jämförelsegrupp av företag. Därmed kan man se om företaget under året varit mer produktivt än andra företag.

Ersättning ska inte utgå enbart på grund av att det gått bra för företaget rent allmänt, till exempel att försäljningen och vinsten ökat i USA och England. Högkonjunktur eller en allmänt god aktiemarknad ska således inte vara grund för bonus utan det är den relativa utvecklingen mot andra jämförbara företag eller räntabiliteten i företaget som skall vara avgörande för bonusutbetalningar. Resultatet av ett relativt system innebär att bara några få företagsledningar varje år kan erhålla bonus. Syftet med relativa ersättningsprogram är således både att styra mot premiering av de företagsledningar som verkligen skapar mervärde och att begränsa den samlade kostnaden för programmen.

- Det är inte rimligt att ersättningen från bonusar ska vara väsentligt större än lönen. Bonus bör ha ett tak så att den motsvarar högst en halv årslön per år. Ersättningen ska kopplas till när jobbet utförs och resultatet åstadkommit, inte efter avgång eller pension. Bonusersättningar ska inte vara pensionsgrundande.
- Den generella pensionsåldern för företagsledare ska överensstämma med pensionsåldern på den övriga arbetsmarknaden. Ersättningen bör inte vara högre än för andra anställda vid pension, det vill säga cirka sjuttio procent av inkomsten baserat på den ordinarie lönen utan bonus. En procentsats för pensionen är ofta att föredra framför en fast, låg pensionsålder eftersom den senare ofta leder till en underskattning av kostnaderna. Avsättningen till företagsledningars pension bör göras successivt under samma period de arbetar i företaget. Pension till företagsledningar bör vara premiebaserad och inte förmånsbestämd.
- Optioner är överhuvudtaget ett besvärligt instrument. Om man skall använda optioner måste man för det första veta vad det faktiska värdet är för individen och inte minst hur stor kostnaden blir för bolaget. För det andra behöver man avgöra hur mycket ägarnas andel späds ut. Helst skall ledningarna betalas med marknadsaktier. Aktieägarnas andel späds då inte ut. Att inte redovisa den fulla kostnaden leder till ett opportunistiskt beslutfattande. För det tredje ökar en options värde ju mer kursen i bolaget svänger – optionen ger ju möjlighet att köpa till ett fast pris. Det ger därmed ledningarnas belöning för kurssvängningar när deras uppgift är den motsatta – att skapa en stabil värdeutveckling.

Det bör finnas en fullständig öppenhet med information om anställnings- och belöningsvillkor för såväl företagsledning som styrelse. Ersättningen för ledningspersoner över en viss nivå ska vara redovisade i årsredovisningen på individbasis. En ökad öppenhet gör att ökningar av ersättningen till de absoluta topparna snabbare slår igenom hos en större grupp. Men vi tror att den starkaste effekten verkar nedåtriktade på ersättningsnivåerna.

- Regeringen kan utarbeta en norm för hur belöningsystem ska vara utformade för att accepteras av det omgivande samhället och av intressenterna i företaget. Sedan staten för några år sedan införde regeln att en fallskärm bör vara på högst två år har det fått stort genomslag. Vi tror att en norm för relativa bonussystem och för en bonus på högst en halv årslön per år, kan få samma effekt.

- Många av näringslivets toppar har uppdrag i statliga verksamheter eller som representanter för Sverige internationellt. Regeringen har möjlighet att bestämma en uppförandekod som de företagsledare som vill arbeta i den statliga sfären bör ansluta sig till. Denna bör vara förutsättningen för att arbeta i statliga organ, fonder och bolagsstyrelser. Uppförandekoden bör reglera miljö, jämställdhet och ersättningsvillkor.
- Regeringen har till sitt förfogande en ägarenhet i näringsdepartementet samt en i finansdepartementet för tillsyn av ägandet inom respektive sektorer. Därtill har regeringen Arbetsgivarverket som utgör en arbetsgivarfunktion för en del av de anställda inom fonderna. Vi föreslår att regeringen ställer krav på Arbetsgivarverket att vara en tydlig arbetsgivarfunktion för statligt anställda i den finansiella sektorn.
- Chefernas löner är mycket viktiga för lönebildningen. Men det finns ingen offentlig funktion som sammanställer uppgifter om chefernas löneutveckling. Vi föreslår att regeringen anslår fem miljoner kronor så att medlingsinstitutet får resurser att föra statistik över chefernas löneutveckling.
- Den som sätter lönerna för den verkställande funktionen i företagen har en viktig roll. Denna roll har visat sig vara svag och nu utvecklas ersättningskommittén för att ge stöd åt arbetsgivarfunktionen. Men det är ingen effektiv marknad i och med att det inte finns en arbetsgivarfunktion eller arbetsgivarkartell om man så vill. På få andra marknader får ena sidan dirigera priset på det sätt som ledningarna fått göra de senaste två decennierna utan att det lett till en kartell från köparnas sida eller ett ökat utbud som därigenom pressar ner priset. Utbudet av välutbildade sjunker dock inte utan andelen högskoleutbildade i befolkningen har ökat raskt under de senaste två decennierna.
- Hur ersättningssystemen utformas hänger således samman med hur de olika funktionerna inne i bolaget är organiserade. Fler ledande fondförvaltare som till exempel AP-fonderna driver linjen att ordföranden i styrelsen bör vara extern, det vill säga inte tidigare varit VD i företaget. Eftersom det är de ledande tjänstemännen som ska ha ersättningen så blir rollerna mycket tydligare om ordföranden kommer ”utifrån” och tydligt företräder aktieägarnas intressen.
- Varje större aktiebolag bör ha en ersättningskommitté som avgör ledningens ersättningar. Kommitténs protokoll bör föredras för styrelsen och anges som bilaga till protokollet.

Aktien i företaget är ett betalningsmedel, jämförbart med en för företaget egen valuta. Om företagsledningarna vill öka sina inkomster är det möjligt att använda företagets aktier som ett sätt att betala ersättningar till ledningen. Men det leder också till en devalvering av värdet för de tidigare aktieägarna.

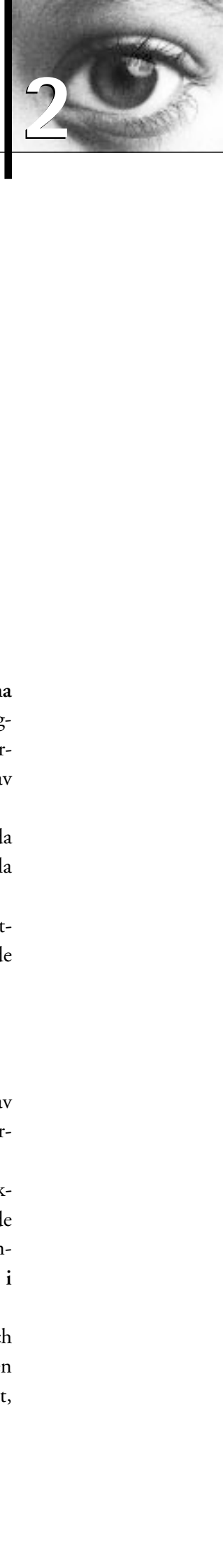
Den ökade möjligheten att få förmåner som knyts till börskursen i företagen skapar samtidigt drivkrafter för företagen att trixa med redovisningen. Det är exempelvis vanligt idag att redovisa framtida intäkter som vinster. Den börsövervakande myndigheten i USA

ifrågasätter nu (enligt **Financial Times** 2002-04-12) redovisningen för flera stora företag som Xerox och rykten går även om IBM och General Electric. Det är kanske inte bara Enron som är exempel på dålig företagsstyrning och osunda principer.

En poäng med aktiebolagen är att skilja mellan den verkställande funktionen och den som äger företaget. Denna rolltydlighet upphävs när företagsledningarna alltmer blir ägare.

Mot bakgrund av den starka ökningen av ersättningar till företagens ledningar som är relaterade till aktiekursen i Sverige menar vi att regeringen tillsammans med Fondbörsen bör stärka kontrollen över företagens redovisningar.

- Det är också av värde att revisionens självständiga ställning tydliggörs. I en marknadsekonomi krävs det förutom konkurrens att de olika rollerna är tydliga. Det är uppenbart att revisorernas roll blivit för otydlig. Problemen är flera. Ett är att revisorerna har fler uppdrag för samma företag, men också att de ofta har långvariga relationer med företagen. Detta är en erfarenhet efter Enron. Uppenbart är att revisionens roll att tillse att det finns nödvändig dokumentation om ersättningar till ledningar har varit för svag i börsbolagen.
- Nomineringskommittén bör ha en mer aktiv roll vid utnämmandet av revisorer för att tydliggöra att revisionen inte är en funktion för företagsledningen, utan för ägarna. Revisorer tillförordnas idag på mandatperioder om fyra år. En lösning kan vara att företagen måste byta revisionsfirma efter varje mandatperiod. En annan väg att gå är att en revisionsfirma sköter siffergranskningen och en annan firma sköter den så kallade förvaltningsrevisionen. Revisorer bör också publicera en mer utförlig analys av företagen och inte som idag bara en kortfattad text som beviljar företagens styrelse ansvarsfrihet. Att återkommande bjuda in affärsjurister för att se över kvaliteten i företagens kontrakt skulle komplettera revisorernas arbete. En annan väg är öppenhet och information. Regeringen bör överväga om inte än större krav på öppenhet bör ställas. Företagen kan till exempel åläggas att i årsredovisningen enligt lag publicera vilka funktioner som har ett mer omfattande ersättningssystem.
- LO vill slå vakt om självständiga fackliga styrelseledamöter i bolagsstyrelserna.
- Direktörernas ersättningssystem kan ses som en rättvisefråga. Men ett grundproblem är att om ledningarna för de stora företagen ska ha stora löneökningar så sprider det sig till ett övre skikt av tjänstemän. Det innebär att ersättningsnivåerna till ledningarna kommer att påverka lönebildningen på hela arbetsmarknaden. Om direktörernas löner ökar med tio procent är det svårare att få acceptans för att öka vanliga arbetares och tjänstemäns löner med fyra procent. Av det skälet menar vi att statsmakten måste ha en uppfattning om vad som är rimliga ersättningar till makteliten och vad som är bra för samhällsekonomin. Norska LO har i ett brev till den norska regeringen formulerat liknande krav på öppenheten och information, och ökad makt för aktieägarna över företagen. De föreslår också att förändringstakten i näringslivets ersättningar bör vara underlag för lönesättningen för arbetare och tjänstemän. ■

Makteliten 2000

Urval och metod

Detta är fjärde rapporten i en serie som består av **Eliternas återkomst**, från 1999, **Eliterna mot nya höjder**, från 2000 och **Eliterna flyger högre**, från 2001. Vårt urval bestod ursprungligen av 200 positioner inom den svenska makteliten uppdelade i tre maktgrupper. Årets urval är begränsat till 107 positioner, då vi valt att fokusera på de positioner som ingår i två av de tre sammanslagna maktgrupperna.

Urvalskriterierna och förutsättningarna är dock identiska med de tidigare genomförda rapporterna. Samtliga av de positioner vi tittar på detta granskningsår har funnits med hela vår undersökningsperiod, det vill säga sedan 1950.

Urvalet är litet och vi gör inte anspråk på att ge en statistiskt korrekt bild av inkomstutvecklingen för hela den svenska makteliten. Det vi kan uttala oss om är förändringarna för de positioner vi valt att bevaka, utifrån de inkomstbegrepp vi valt att använda.

Vad är makteliten?

Maktelit är ett ofta använt begrepp, men det finns ingen allmänt vedertagen avgränsning av denna krets. Därför går det inte att göra ett urval enligt gängse statistiska metoder. Alla eliturval är i viss mån subjektiva, så även vårt.

Vår ambition när vi till den första rapporten i den här serien fastställde våra undersökningspositioner var att ringa in de maktkretsar som har ett stort eller avgörande inflytande över den politiska, ekonomiska och sociala utvecklingen i vårt land. En liknande urvalsprincip användes i den statliga maktutredningens elitundersökning, (**Demokrati och makt i Sverige**, SOU 1990:44).

Vi har begränsat oss till de elitpositioner vars innehavare har ett anställningsavtal och därmed en löneinkomst. Vårt syfte är ju att jämföra inkomstutvecklingen för elitgruppen med den för en vanlig löntagare. Kretsen av stora kapitalägare finns därför inte med i urvalet, inte heller ”kändisar” som idrottsstjärnor och artister.

Sammanlagda maktgrupper

För att få en bred fördelning av elitpositioner har vi i vårt ursprungsmaterial totalt 11 maktkretsar. I flertalet beräkningar har vi slagit samman dem till tre maktgrupper; **Den ekonomiska eliten**, näringslivets höga chefer, **den demokratiska eliten**, folk- och förtroendevalda samt slutligen **den byråkratiska eliten**, bland annat chefer i offentlig förvaltning och media.

I årets undersökning ingår två maktgrupper, den ekonomiska och den demokratiska eliten. Den sammanslagna maktgruppen övriga (den byråkratiska eliten) utgår i årets undersökning, för mer information om den och dess löneutveckling från 1950 till 1999, se **Eliterna flyger högre**, LO 2001.

I de två maktgrupperna ingår följande positioner från våra ”maktkretsar”:

1. NÄRINGSLIVET

Näringslivet, 50 positioner.

2. FOLK- OCH FÖRTROENDEVALDA

Folkrörelser, 11 positioner, regering och riksdag, 22 positioner, arbetsmarknadens parter (alla förtroendevalda), 13 positioner, samt kommunerna (de högsta politikerna), 11 positioner. Totalt 57 positioner.

Urvalsprinciper

Vårt urval av positioner har i viss mån styrts av att vi inleder kartläggningen så tidigt som 1950. Vi har i först hand valt positioner som funnits ända sedan dess och som därför går att följa över tiden. Samtidigt kan vi konstatera att makteliten varit ganska konstant hela vår undersökningsperiod. De tunga maktgrupperna är idag, liksom 1950, höga chefer eller valda företrädare inom näringslivet, arbetsmarknaden, den offentliga sektorn, politiken och folkrörelserna.

Urvalsprincipen för maktpositionerna i näringslivet och kommunerna är ”de största respektive undersökningsår”. När det gäller näringslivet har vi tagit med de största företagen, mätt i antalet anställda i Sverige och utomlands, inom sju olika branscher. Vi har även som princip att minst 30 av börsens största företag, mätt i börsvärdet sista vardagen under vårt undersökningsår, ska finnas med på vår lista.

Urvalet för kommunerna gäller högste politiker och tjänsteman i landets tio största kommuner.

Från övriga maktgrupper i samhället har vi valt positioner som bedömts som tunga och intressanta, och som om möjligt går att följa ända från 1950. Vi har också försökt att få en spridning över landet och inom de yrkesgrupper eller verksamheter som ryms inom respektive maktgrupp.

En mer detaljerad redogörelse och ett vidare resonemang för vårt urval och tankarna bakom det finns i rapporten **Eliterna flyger högre**, LO 2001.

Vårt fokus är inomstutvecklingen för de positioner inom makteliten vi valt att följa, inte enskilda personer. Vi kan i och med årets rapport följa inkomstutvecklingen för 107 av våra ursprungliga 200 positioner från 1950 till 2000. Övriga positioner finns redovisade för åren 1950 till 1999 i rapporten **Eliterna flyger högre**, LO 2001.

Inkomst är inte lön

Inkomst är ett vidare begrepp än lön. I den taxerade inkomsten ingår också det som personen tjänat vid sidan av det ordinarie arbetet. Det kan vara arvoden, inkomst från sidouppdrag, fallskärm från ett tidigare arbete, bonus och så vidare. Vi menar att det är relevant för vår granskning att använda begreppet inkomst istället för enbart lön. Sidoinkomsterna är ofta knutna till elitpositionen – personen får olika sidouppdrag just för att han eller hon har den positionen.

Inkomstuppgifterna har vi hämtat från offentliga register hos skattemyndigheten. För att få fram namn på de personer som innehar våra granskningspositioner har vi använt årsredovisningar, arkiv, kalendrar och andra offentliga källor, eller helt enkelt kontaktat företagen respektive verksamheterna själva.

Vår huvudregel är att visa inkomsten för hela inkomstår för en och samma person. Om det skett personbyte på positionen under vårt granskningsår har vi valt inkomsten för året innan. För näringslivseliten handlar det i denna undersökning om åtta positioner där föregående års inkomst använts. Det gör att förändringstakten hålls nere något.

Industriarbetarlönen

Elitpositionernas inkomster redovisas både i siffror och i antal industriarbetarlöner. För industriarbetarlönen har vi använt oss av Statistiska centralbyråns årliga redovisning av denna lön. För år 2000 var den 221 086 kronor om året, eller 18 241 kronor i månaden (årslönen divideras med 12,12).

Skälet till att vi valt just industriarbetarlönen som jämförelse är att denna lön finns redovisad i den offentliga lönestatistiken hela vår undersökningsperiod, alltså ända från 1950.

Vi redovisar i rapporten tre inkomstmått för de olika positionerna, inkomst av tjänst, kommunalt taxerad inkomst och sammanräknad nettoinkomst. I våra jämförelser med industriarbetarlönen har vi huvudsakligen utgått från den sammanräknade nettoinkomsten. Detta mått innefattar inkomst av tjänst, inkomst eller underskott av kapital samt inkomst eller förlust av näringsverksamhet.

Vi menar att den sammanräknade nettoinkomsten bäst speglar personens inkomstläge. De personer i vårt urval som har kapitalinkomster har ofta byggt upp sin förmögenhet med hjälp av de inkomster som positionen ger. Därför bör kapitalinkomster också räknas in. I

årets rapport är det särskilt tydligt hur stora variationer för inkomstutvecklingen ett överskott från inkomst av kapital kan innebära. Näringsverksamhet ger i detta sammanhang lika ofta avdrag som inkomster.

Genomsnittsinkomst och inkomsttak

I våra beräkningar för hela inkomstgrupper använder vi genomsnittsinkomsten, det vill säga den sammanlagda inkomsten för alla positioner i gruppen delat med antalet positioner. Vi får då en bild av inkomstläget för gruppen som helhet.

Nackdelen med denna metod är att enskilda positioner kan få ett mycket stort genomslag. Det gäller särskilt när beräkningarna, som i vårt fall, bygger på ett litet urval. Om en enskild person ett inkomstår har kraftigt högre eller lägre inkomst än övriga i gruppen kan genomsnittsinkomsten ge en något missvisande bild av gruppens inkomstläge.

I särklass störst inkomst detta undersökningsår hade Assa Abloys koncernchef och VD med en sammanräknad nettoinkomst på motsvarande 686 industriarbetarlöner. Vi har därför valt att, på samma sätt som i de tidigare rapporterna, införa ett ”inkomsttak” på maximala 200 industriarbetarlöner (detta undersökningsår motsvarande en årsinkomst på drygt 44 miljoner kronor). Anledningen till inkomsttaket är att inte enskilda positioner ska få ett orimligt stort inflytande på slutresultatet. ■

Resultat

I DET HÄR avsnittet presenteras en uppföljning av föregående rapporter, med några nya infallsvinklar och förklaringar till varför maktelitens inkomster ser ut som de gör och har utvecklats som de gjort.

Årets resultat

I tabell 1 ser vi genomsnittsinkomsten uttryckt i antal industriarbetarlöner för de båda maktgrupperna, uppdelade efter kön samt kvinnor och män tillsammans. Alla tre inkomstbegreppen redovisas. Vi ser också hur många personer varje grupp består av.

ANTAL INDUSTRIARBETARLÖNER 2000

	ANTAL POSITIONER	INKOMST AV TJÄNST ELLER TILL- FÄLLIG FÖRVÄRVS INKOMST	KOMMUNALT TAXERAD INKOMST	SAMMANRÄKNAD NETTOINKOMST
MÄN OCH KVINNOR				
NÄRINGSLIVET	50	31,27	31,19	46,41
FOLK- OCH FÖRTROENDEVALDA	57	4,51	4,47	5,43
MÄN				
NÄRINGSLIVET	50	31,27	31,19	46,41
FOLK- OCH FÖRTROENDEVALDA	45	4,76	4,72	5,97
KVINNOR				
NÄRINGSLIVET	0	0	0	0
FOLK- OCH FÖRTROENDEVALDA	12	3,57	3,54	3,44

TABELL 1: Maktelitens inkomster 2000 uttryckt i antal industriarbetarlöner i år. Inkomsten enligt alla tre inkomstmått under år 2000 för två sammanslagna maktgrupper inom makteliten, beräknat som antal industriarbetarlöner.

INKOMSTKLYFTAN FÖRDUBBLAD

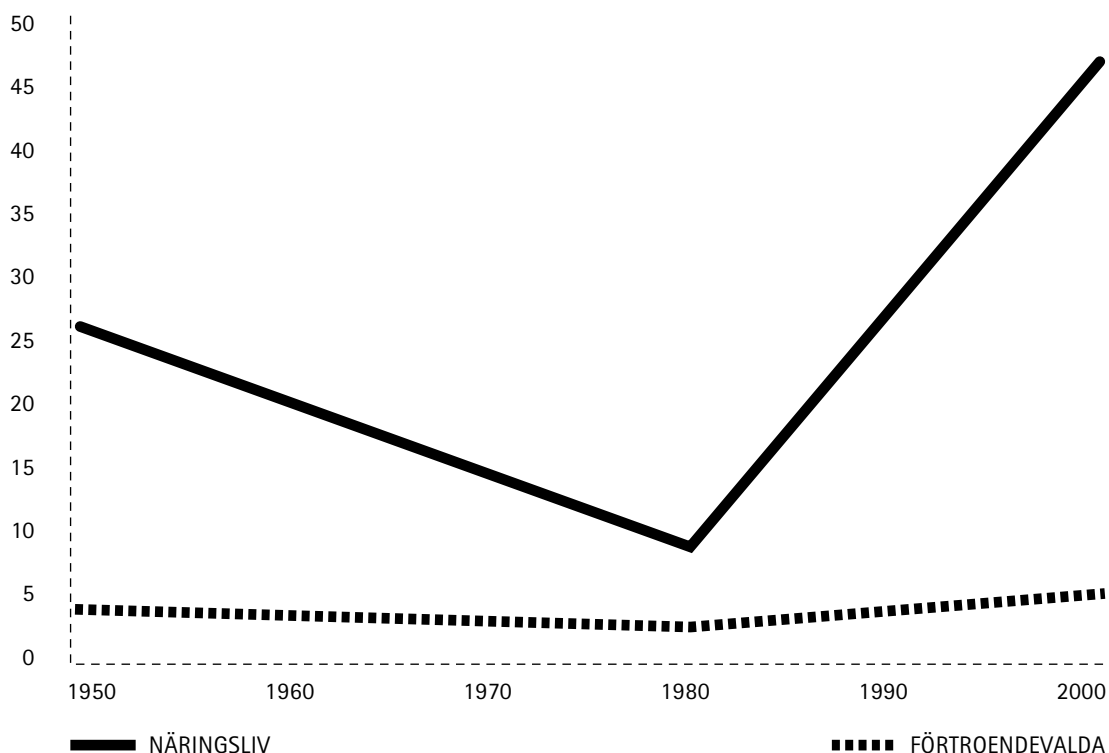

DIAGRAM 2: Inkomstklyftan fördubblad. Inkomstutvecklingen för två sammanslagna huvudgrupper inom makteliten beräknat som industriarbetarlöner under 50 år, mellan 1950 och 2000.

Näringslivet ökar klyftan

Näringslivets toppchefer, den ekonomiska eliten, tjänade år 2000 46,4 gånger mer än industriarbetaren. Motsvarande siffra 1950 var 26,1, vilket innebär att inkomstklyftan sedan 1950 ökat med nära 78 procent, motsvarande 20 industriarbetarlöner.

Om vi jämför med den demokratiska eliten, våra folk- och förtroendevalda, har deras motsvarande inkomstökning sedan 1950 varit cirka 26 procent, från 4,3 till 5,4 industriarbetarlöner.

Mellan 1950 och 1980 minskade inkomstklyftorna i samhället, men från och med 1980 har makteliten som helhet, främst näringslivet, drastiskt ökat sina inkomster i förhållande till industriarbetaren.

Maktelitgruppen näringslivet hade i vårt urval 1980 en genomsnittlig inkomst motsvarande 9,1 industriarbetarlöner. Till år 2000 ökade inkomsterna för denna grupp med otroliga 410 procent eller med 37,3 industriarbetarlöner. Motsvarande siffra för den demokratiska eliten är cirka 87 procent, eller 2,5 industriarbetarlöner.

"Demokratifaktorn"

Inkomstutvecklingen för maktgruppen folk- och förtroendevalda skiljer sig mycket jämfört med den för näringslivet. En förklaring kan vara att positioner med ett folkligt inflytande inte kan öka sina inkomster i samma takt som de som saknar demokratisk påverkan.

Kvinnor och män

Kvinnorna är fortfarande alldeles för få för att det ska vara möjligt att säga något säkert om skillnader i inkomstutveckling mellan kvinnor och män. I gruppen näringslivet finns det fortfarande inte en enda kvinna i vårt urval. Så har det varit sedan 1950.

I den demokratiska eliten år 2000 var 12 av de 57 positionerna besatta av kvinnor. Det

SKILLNADEN MELLAN ELITENS KVINNOR OCH MÄN, UTTRYCKT I ANTAL INDUSTRIARBETARLÖNER

	KVINNOR ANTAL POSITIONER	INDUSTRI- ARBETAR- LÖNER	MÄN ANTAL	INDUSTRI- ARBETAR- LÖNER	KVINNOR OCH MÄN ANTAL	INDUSTRI- ARBETAR- LÖNER
NÄRINGSLIVET (Ekonomiska)						
1950	0	0	50	26,1	50	26,1
1970	0	0	50	14,2	50	14,2
1980	0	0	49	9,1	49	9,1
1985	0	0	50	13,1	50	13,1
1990	0	0	50	16,5	50	16,5
1995	0	0	49	26,3	49	26,3
1998	0	0	50	31,9	50	31,9
1999	0	0	50	32,4	50	32,4
2000	0	0	50	46,41	50	46,41
FOLK- OCH FÖRTROENDEVALDA (Demokratiska)						
1950	0	0	58	4,3	58	4,3
1970	0	0	59	4,7	59	4,7
1980	2	2,2	58	2,9	60	2,9
1985	4	2,1	56	2,9	60	2,8
1990	6	2,5	54	3,3	60	3,2
1995	14	3,2	47	3,8	61	3,6
1998	15	3,4	41	4,2	56	6,9
1999	14	3,5	42	6,3	56	5,6
2000	12	3,44	45	5,97	57	5,43

TABELL 2: Inkomstutvecklingen 1950 - 2000. Inkomsten för män respektive kvinnor uppdelat på två samman-
slagna huvudgrupper inom makteliten, 1950 till 2000.

är två färre jämfört med föregående år. I vårt urval kan vi inte se någon tendens till att antalet kvinnor i den demokratiska eliten skulle öka.

Kvinnorna i den demokratiska eliten tjänade år 2000 i genomsnitt 3,44 industriarbetarlöner. Det är drygt 58 procent av männens inkomst. Det innebär en liten inkomstutjämnning jämfört med föregående år, då kvinnorna i urvalsgruppen hade 55 procent av männens inkomst.

Förändring 1999–2000

Tabell 3 visar förändringen i sammanräknad nettoinkomst mellan 1999 och 2000 för våra två maktgrupper räknat i antal industriarbetarlöner. Ökningen för maktgruppen näringslivet är helt exceptionell för vår undersökningsserie.

Om vi jämför resultatet för de två maktgrupperna med förra året ser vi att gruppen näringslivet har ökat sina inkomster med hela 43 procent, motsvarande 14 industriarbetarlöner, medan gruppen folk- och förtroendevalda haft en negativ inkomstutveckling på minus 3 procent.

FÖRÄNDRAD NETTOINKOMST

SAMMANSLAGNA MAKTGRUPPER	Procentuell förändring	ANTAL INDUSTRIARBETARLÖNER	
		1999	2000
Näringsliv	43,24	32,4	46,41
Folk- och förtroendevalda	-3,04	5,6	5,43

TABELL 3: Eliternas förändrade nettoinkomst. Procentuell förändring mellan 1999 och 2000 för respektive maktgrupp.

Mellan åren 1998 och 1999 ökade gruppen näringslivet sina inkomster med endast 1,6 procent, motsvarande en halv industriarbetarlön. Gruppen folk- och förtroendevalda hade även mellan åren 1998 och 1999 en negativ inkomstutveckling på motsvarande minus 1,3 industriarbetarlöner.

För maktgruppen folk- och förtroendevalda är det huvudsakligen partiledaren för moderaterna samt SAF-ordföranden som dragit ner snittet. Inkomsten för positionen som partiledare för moderaterna har minskat med nästan hälften mellan 1999 och 2000, beroende på att tidigare partiledare Carl Bildt hade högre inkomster än nuvarande partiledare Bo Lundgren. Inkomstbortfallet för SAF-ordföranden är en eftersläpning från en extremt hög inkomstnivå under 1998 (se *Eliterna flyger högre*, LO 2001).

Näringslivets klipp

Den genomsnittliga inkomsten för maktgruppen näringslivet har sedan 1999 ökat med otroliga 43 procent. Sett i ljuset av den mer blygsamma ökningen mellan åren 1998 och 1999 på endast 1,6 procent är siffran klart uppseendeväckande.

Förutom marginella ökningarna vad gäller inkomstslagen ”inkomst av tjänst” respektive ”kommunalt taxerad inkomst”, består ökningen huvudsakligen av en mycket högre sammanräknad nettoinkomst, vilket är det inkomstslag vi i första hand baserar vår undersökning på. Ungefär en tredjedel av den sammanräknade nettoinkomsten för maktgruppen näringslivet utgörs av överskott från inkomst av kapital.

År 2000 var i Sverige ett extremt börsår¹ och flera av de personer som ingår i urvalsgruppen gjorde mycket stora vinster på försäljning av värdepapper under året².

NÄRINGSLIVET: NETTOINKOMST ÖKAR SNABBAST

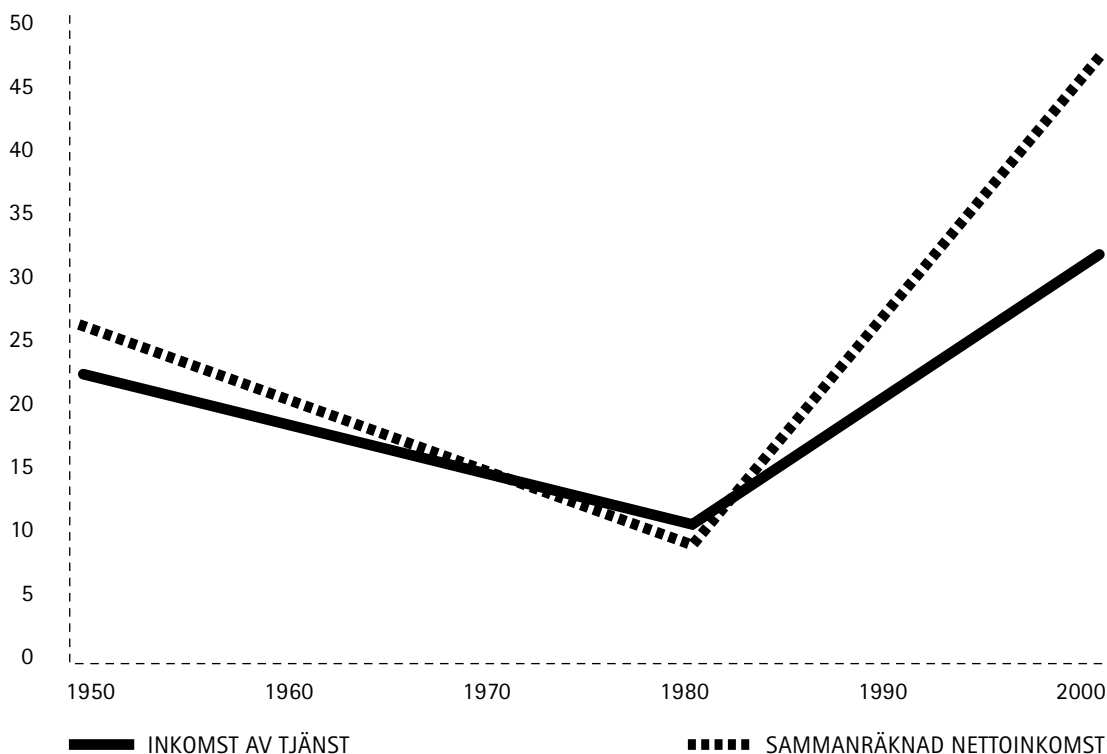

DIAGRAM 3: Nettoinkomsten ökar snabbast för näringslivet. Jämförelse av inkomstutvecklingen för två olika inkomstslag hos maktgruppen näringslivet mellan 1950 och 2000.

¹ Se Utvecklingen på aktiemarknaden, Finansinspektionen 2002.

² Se Finansinspektionens Insiderlista.

INKOMSTUTVECKLINGEN FÖR DE SAMMANSLAGNA ELITGRUPPERNA I SAMTLIGA INKOMSTSLAG

NÄRINGSLIVET

	Inkomst av tjänst	Kommunalt taxerad inkomst	Sammanräknad nettoinkomst
1950	22,32	23,44	26,08
1970	14,75	12,01	14,18
1980	10,65	9,03	9,08
1985	12,2	12,36	13,08
1990	16,61	16,13	16,48
1995	22,83	22,65	26,34
1998	26,76	30,01	31,88
1999	28,17	28,08	32,42
2000	31,27	31,19	46,41

FOLK- OCH FÖRTROENDEVALDA

	Inkomst av tjänst	Kommunalt taxerad inkomst	Sammanräknad nettoinkomst
1950	4,66	4,61	4,95
1970	5,07	4,68	4,96
1980	3,71	3,31	3,29
1985	3,69	3,46	3,13
1990	3,89	3,56	3,65
1995	3,95	3,88	3,88
1998	4,86	4,86	7,46
1999	4,55	4,54	5,59
2000	4,51	4,47	5,43

TABELL 4: Inkomstutvecklingen för de sammanslagna elitgrupperna i samtliga inkomstslag.

För att kunna räkna med den reella inkomsten av kapital bortser vi från det ”inkomsttak” på 200 industriarbetarlöner som vi använder oss av i övriga delar av rapporten. Då ser vi att överskottet från inkomst av kapital för maktgruppen näringslivet under år 2000 stod för drygt 44 procent av den sammanräknade nettoinkomsten. Motsvarande siffra för den demokratiska eliten (politiker, förtroendevalda och folkrörelserna) var för år 2000 knappt 18 procent.

En än mer signifikativ ökning gäller andelen börsbolagsdirektörer som har större kapitalinkomster än löneinkomster. Mellan 1993 och 1998 ökade de med 11 procent (se **Eliterna mot nya höjder**, LO 2000). Mycket tyder också på att för börsbolagsdirektörerna blir även själva kapitalinkomsten i förhållande till den sammanräknade inkomsten allt större. Under åren 1993 till 1998 ökade den från 36,2 till 49,8 procent i andel av den sammanräknade nettoinkomsten.

Tabell 4 visar utvecklingen av samtliga inkomstslag för båda maktgrupperna från 1950

till 2000. Även för den demokratiska eliten finns en viss tendens till ökad skillnad mellan inkomst av tjänst och sammanräknad nettoinkomst. Dock alls icke i samma omfattning som för maktgruppen näringslivet.

Genomsnittsåldern

I tabell 5 ser vi genomsnittsåldern för respektive grupp uppdelat på olika inkomstintervall.

Eliten är i genomsnitt drygt femtio år. Den demokratiska eliten har under 2000 sänkt sin genomsnittsålder med ett år, jämfört med förra årets undersökning. På samma sätt som i undersökningen från 1999 var de tre som tjänar mest i den demokratiska eliten också något äldre, i genomsnitt 59 år.

Det är lätt att tänka sig att eliten tjänar mer ju äldre de blir, men inget i vår undersökning verkar dock peka på något sådant.

Inom gruppen näringsliv finns det en liten skillnad på en knapp procent mellan de som tjänar över gruppens eget genomsnitt (46 industriarbetarlöner) och de som tjänar under. De med högre inkomst än genomsnittet är något yngre, 51,6 år, och de som tjänar mindre något äldre, 52,5 år.

GENOMSNIFFSÅLDER

NÄRINGSLIVET

Antal industriarbetarlöner	0-9,9	10-19,9	20-29,9	30-39,9	40-49,9	50-	ALLA
Genomsnittsålder	56	51	52	53	56	52	52
Antal personer	1	12	10	8	3	16	50

FOLK- OCH FÖRTROENDEVALDA

Antal industriarbetarlöner	0-3,9	4,0-5,9	6,0-7,9	8,0-9,9	10,0-11,9	12,0-	ALLA
Genomsnittsålder	52	53	57		51	59	53
Antal personer	31	21	1	0	1	3	57

TABELL 5: Genomsnittsålder i makteliten. I tabellen ser vi genomsnittsåldern för respektive grupp uppdelat på olika inkomstintervall.

Inkomsterna för de fackliga företrädarna

Här presenteras inkomstutvecklingen för de fackliga företrädarna från den sammanslagna maktgruppen **folk- och förtroendevalda**.

På grund av att flera av positionerna från LO-ledningen i vårt urval bytte innehavare under år 2000, redovisar vi 1999 års siffror för de positionerna.

Genomsnittsinkomsten för de fackliga företrädarna i vårt urval ligger på mellan tre och drygt fyra industriarbetarlöner vid varje undersökningstillfälle från 1950 och framåt. Makteliten som helhet har varierat betydligt mer, med toppnoteringen 12,6 år 1999³. 1980 var hela maktelitens inkomster som lägst, med fem industriarbetarlöner.

Diagram 4 visar att de fackliga företrädarna haft en i stort sett konstant inkomst jämfört med industriarbetaren hela vår undersökningsperiod. Det är den övriga eliten som varierat sin inkomst.

LO-ordföranden och medlemmarna

Då LO bytte ordförande under år 2000 har vi i enlighet med våra urvalsregler, ej några nya siffror att redovisa vad gäller inkomstutvecklingen för LO-ordföranden uttryckt i antal industriarbetarlöner⁴. ■

FACKLIGA FÖRETRÄDARE

Ordförande LO	Ordförande TCO
Andre ordförande LO	Ordförande SIF
Ekonomichef LO	Ekonomichef SIF
Ordförande Metall	Ordförande HTF
Ekonomichef Metall	Ordförande ST
Ordförande byggnads	Ordförande SACO
Ordförande Kommunal	Ordförande CF
Ordförande Handels	Ekonomichef CF

TABELL 6: Fackliga företrädare. De som räknas till arbetstagsidan i gruppen arbetsmarknadens parter.

³ Se Eliterna flyger högre, LO 2001.

⁴ För utvecklingen under 1950 till 1999 se Eliterna flyger högre, LO 2001.

DE FACKLIGA FÖRETRÄDARNA JÄMFÖRT MED URVALET

	NÄRINGSLIVET	FOLK- OCH FÖRTROENDEVALDA	FACKLIGA FÖRETRÄDARE
1950	26,1	4,3	3,54
1970	14,2	4,7	4,19
1980	9,1	2,9	3,07
1985	13,1	2,8	3,13
1990	16,5	3,2	3,41
1995	26,3	3,6	3,73
1998	31,9	6,9	4,24
1999	32,4	5,6	4,16
2000	46,4	5,4	4,27

TABELL 7: De fackliga företrädarnas inkomster jämfört med urvalet. De fackliga företrädarnas samt vårt urvals inkomster räknat i antal industriarbetarlöner 1950-2000.

INKOMSTKLYFTAN FÖRDUBBLAD

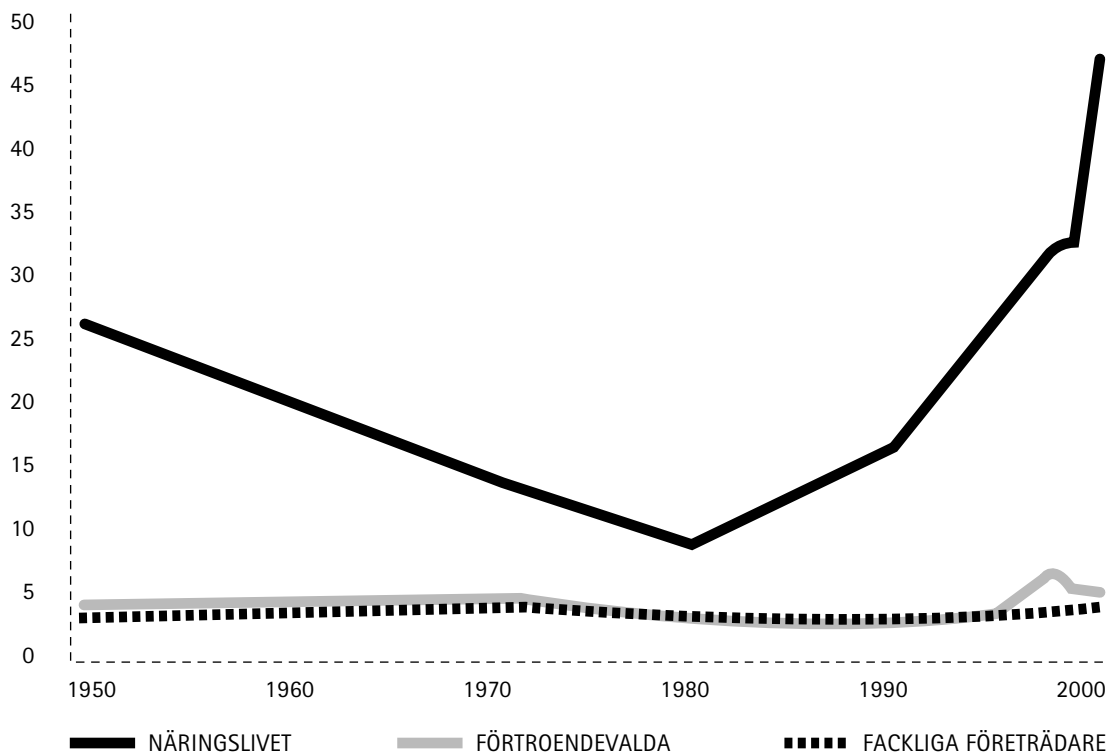

DIAGRAM 4: De fackliga företrädarna jämfört med urvalet. De fackliga företrädarna jämfört med hela urvalet.

Internationell utblick

UPPGIFTERNA I DET här avsnittet bygger på det internationella konsultföretaget Towers-Perrins årliga rapporter **Worldwide total remuneration** 1997 till 2001 samt Martin J Conyon och Graham Sadlers **Empirical evidence on the ratio of CEO compensation to employee pay**⁵, University of Warwick 1999.

Towers-Perrins lönesiffror är inte jämförbara med de uppgifter om den svenska maktelitens inkomster som redovisas i denna rapport⁶.

INTERNATIONELL VD-LÖN UTTRYCKT I ANTAL INDUSTRIARBETARLÖNER

	1988	1992	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Storbritannien	13	16	17	18	23	24	25	25
Nederländerna	9	10	9	14	13	17	22	22
Italien	12	14	16	16	17	20	22	21
Belgien	9	12	12	13	14	18	19	19
Spanien	13	17	16	14	15	17	17	19
Frankrike	12	17	15	15	15	15	15	16
Sverige	6	8	7	11	11	13	13	15
Tyskland	8	10	8	11	10	13	11	13
Schweiz	9	11	12	10	10	11	11	10
Genomsnitt:	10	13	12	14	14	16	17	17

TABELL 8: Internationell VD-lön uttryckt i antal industriarbetarlöner. Källa: Towers-Perrin, Conyon/Sandler.

⁵ Ungefär "Empiriska belägg för relationen mellan VD-kompensationen och lönen till de anställda".

⁶ För en närmare redovisning av skillnaderna se Eliterna flyger högre, LO 2001.

Snabb ökning för svenska direktörer

Lönerna för Europas direktörer har under 1990-talet kraftigt dragit ifrån lönerna för Europas löntagare. Lönegapet har i genomsnitt nästan fördubblats mellan 1988 och 2001. De svenska direktörslönerna hör till de som de senaste åren ökat snabbast.

Sverige hör till de länder i Europa där direktörslönerna år 2001 var lägst i förhållande till antal industriarbetarlöner. Endast direktörer i Tyskland och Schweiz har enligt Towers-Perrin lägre löner än de svenska. Däremot har ökningen av de svenska direktörslönerna varit snabbare än i de flesta andra länder.

Diagram 5 är ett index som visar på utvecklingen av relationen mellan direktörslön och industriarbetarlön för nio europeiska länder, baserade på data från Towers-Perrin. Av länderna som ingår i undersökningen är det endast Nederländerna som har en snabbare ökning av direktörslönerna än Sverige.

FÖRÄNDRING AV RELATIONEN MELLAN DIREKTÖRSLÖN OCH INDUSTRIARBETARLÖN 1988 - 2001

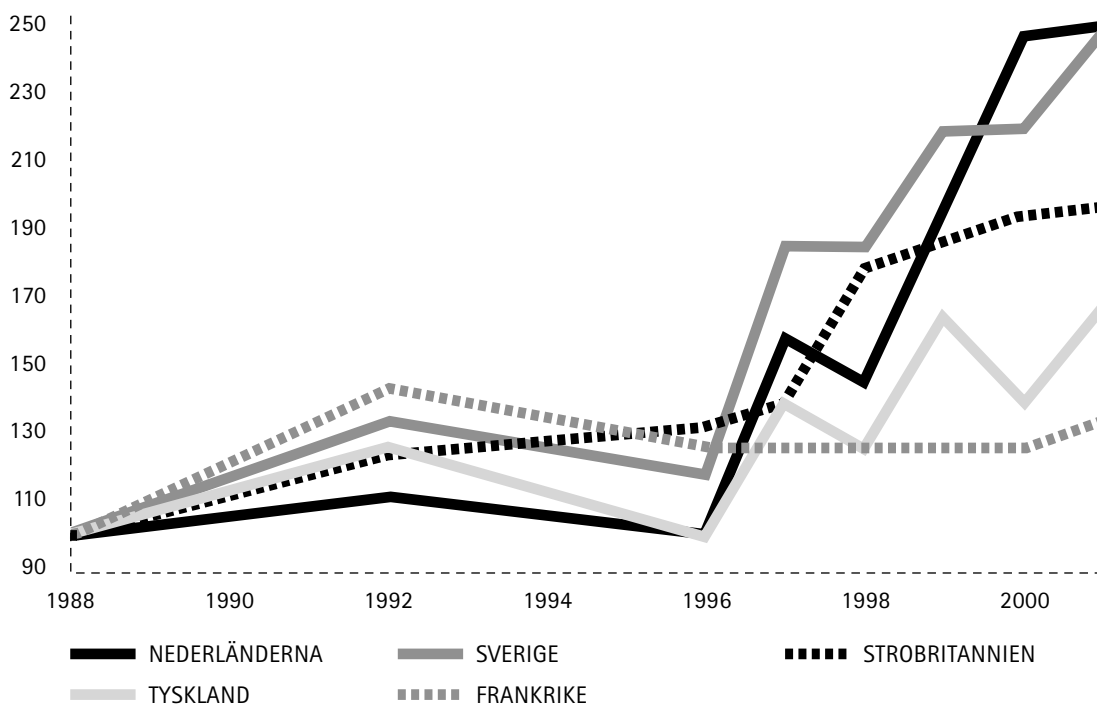

DIAGRAM 5: Förändring av relation mellan direktörslön och industriarbetarlön 1988 - 2001, index 1998=100. Källa: Towers-Perrin, Conyon/Sandler.

Årsinkomst 1950 - 1998

Uppdelat på maktgrupperna

	ANTAL POSITIONER	INKOMST AV TJÄNST ELLER TILL- FÄLLIG FÖRVÄRVS- VERKSAMHET	KOMMUNALT TAXERAD INKOMST	SAMMAN- RÄKNAD NETTO- INKOMST	INDUSTRI- ARBETARE
NÄRINGSLIVET					
1950	50	134 784	141 555	157 508	6 040
1970	50	393 363	320 342	378 110	26 670
1980	49	739 873	627 568	630 811	69 470
1985	50	1 233 791	1 249 549	1 322 063	101 110
1990	50	2 496 563	2 425 618	2 476 962	150 340
1995	49	4 132 422	4 100 278	4 767 854	181 020
1998	50	5 627 414	6 311 228	6 703 884	210 300
1999	50	5 983 022	5 963 876	6 885 924	212 400
2000	50	6 913 211	6 895 752	10 260 525	221 086
FOLK- OCH FÖRTROENDEVALDA					
1950	42	27 240	27 113	29 570	6 040
1970	42	135 275	124 308	132 252	26 670
1980	42	264 620	235 243	234 109	69 470
1985	42	378 499	361 481	313 740	101 110
1990	42	572 932	530 586	543 291	150 340
1995	42	680 094	668 393	657 373	181 020
1998	42	967 978	968 957	1 609 822	210 300
1999	42	954 534	956 105	1 249 317	212 400
2000	44	984 869	976 314	1 271 624	221 086

Makteliten 2000

Samtliga positioner i vår undersökning

MAKTELITGRUPP POSITION	INKOMST AV TJÄNST ELLER TILLFÄLLIG FÖRVÄRVSVERKSAMHET	KOMMUNALT TAXERAD INKOMST	SAMMANRÄKNAD NETTOINKOMST
NÄRINGSLIVET, VD			
ABB Sverige	6 591 875	6 555 200	8 100 478
Assa Abloy	6 167 368	6 167 300	44 217 252
Assidomän	4 286 843	4 286 800	4 221 756
AstraZeneca	2 690 215	2 654 100	2 882 168
Atlas Copco	8 077 611	8 077 600	8 154 499
Autoliv Inc.	6 364 429	6 364 400	3 848 403
AvestaPolarit	5 132 347	5 132 300	5 193 129
Axfood	7 530 882	7 530 800	7 095 068
Bergman & Beving	3 451 628	3 451 600	4 002 856
Bilia	4 514 562	4 514 500	5 120 183
Dahl International	2 682 975	2 682 900	39 051 097
EF Education	1 290 327	1 337 700	24 148 461
Electrolux	8 119 541	8 119 500	10 109 861
Ericsson	15 947 504	15 911 400	16 244 728
Europolitan	3 336 734	3 300 300	18 658 866
Folksamgruppen	2 378 804	2 343 800	2 405 642
Föreningsparbanken	15 968 868	15 950 400	15 938 819
Gambro	8 604 283	8 604 200	10 754 092

MAKTELITGRUPP POSITION	INKOMST AV TJÄNST ELLER TILLFÄLLIG FÖRVÄRVSVERKSAMHET	KOMMUNALT TAXERAD INKOMST	SAMMANRÄKNAD NETTOINKOMST
Fortsättning: NÄRINGSLIVET, VD			
H & M	3 941 995	3 905 900	4 059 806
Handelsbanken	7 707 826	7 707 800	7 149 423
Holmen	5 244 274	5 207 800	5 645 784
ICA	3 146 328	3 146 300	3 585 397
If Skadeförsäkring	13 507 312	13 502 200	14 516 483
Industrivärden	5 855 007	5 818 600	6 090 654
Investor	10 050 415	10 013 800	19 148 488
LKAB	3 283 377	3 246 800	3 184 482
Länsförsäkringar	3 820 842	3 784 200	3 784 042
Munksjö	3 016 213	2 979 800	3 477 928
NCC	6 077 430	6 040 800	6 513 476
NetCom/Tele2	5 752 361	5 752 300	6 148 389
Nobia	2 648 471	2 648 400	14 079 319
Nordea	8 781 117	8 744 500	8 884 829
Peab	3 236 980	3 238 400	7 430 947
Sandvik	10 415 499	10 379 000	11 672 209
Sapa	5 145 277	5 108 900	6 055 727
SAS	7 113 107	7 113 100	7 560 855
SCA	11 229 245	11 205 200	11 171 621
Scania	8 742 521	8 706 500	13 631 180
SEB	8 211 819	8 211 800	8 054 509
Securitas AB	3 194 119	3 157 700	7 653 947
Skandia	23 194 645	23 158 600	23 028 184
Skanska Sverige	5 761 054	5 761 000	5 826 587
SKF	10 287 314	10 287 300	18 568 535
SSAB	4 092 390	4 072 300	4 217 095
Stora Enso	5 322 489	5 285 200	5 547 523
Swedish Match	6 151 817	6 114 700	6 033 471
Sydkraft	3 010 914	2 974 300	2 861 808
Tetra Laval	22 222 736	22 186 200	23 128 710
Uddeholm	1 059 368	1 044 000	1 016 863
Volvo	11 299 487	11 299 400	13 150 613

MAKTELITGRUPP POSITION	INKOMST AV TJÄNST ELLER TILLFÄLLIG FÖRVÄRVSVERKSAMHET	KOMMUNALT TAXERAD INKOMST	SAMMANRÄKNAD NETTOINKOMST
REGERING/RIKSDAG			
Statsminister	1 132 852	1 132 800	1 136 418
Utrikesminister	976 894	970 600	947 259
Finans-/budgetminister	888 344	878 400	865 407
Socialminister	939 894	939 800	868 III
Försvarsminister	880 790	880 700	884 414
Kabinettssekreterare UD	718 108	686 600	845 213
Statssekreterare finansdepartementet	925 946	925 900	931 125
Statssekreterare försvarsdepartementet	683 137	677 700	661 865
Talman	1 128 858	1 128 800	1 073 253
Ordförande finansutskottet	880 474	843 800	883 030
Ordförande konstitutionsutskottet	1 068 256	1 044 500	983 598
Ordförande miljö-/jordbruksutskottet	612 197	614 600	615 850
Partiledare Moderaterna	1 146 300	1 147 000	1 283 167
Partiledare Centern	600 382	593 800	581 537
Partiledare Folkpartiet	719 304	719 300	724 017
Partiledare Vänsterpartiet	437 962	419 600	400 419
Partiledare Socialdemokraterna	1 132 852	1 132 800	1 136 418
Partisekreterare Socialdemokraterna	665 127	665 100	692 901
1:e suppleant i finansutskottet	712 306	693 000	749 388
2:e suppleant finansutskottet	462 208	459 100	449 850
3:e suppleant finansutskottet	510 339	510 300	480 205
Näringsminister	886 100	886 100	815 412

ARBETSMARKNADENS PARTER

SAF, ordförande	6 805 375	6 805 300	16 791 971
SAF, VD	2 974 347	2 939 700	2 996 481
SAF, förhandlingschef	1 863 757	1 827 100	2 195 577
SAF, ekonomichef	505 032	499 200	480 523
Sveriges Verkstadsindustrier	1 850 421	1 813 800	1 833 313
VI, ekonomichef	791 108	764 700	782 790
Svensk Handel	1 955 348	1 945 100	1 972 910
Sveriges Byggindustrier	1 289 637	1 289 600	1 264 123
Industriförbundet	2 320 193	2 320 100	2 582 364

MAKTELITGRUPP POSITION	INKOMST AV TJÄNST ELLER TILLFÄLLIG FÖRVÄRVSVERKSAMHET	KOMMUNALT TAXERAD INKOMST	SAMMANRÄKNAD NETTOINKOMST

Fortsättning: ARBETSMARKNADENS PARTER

Kommunförbundet, direktör	1 322 888	1 286 200	1 318 300
Kommunförbundet, ekonomichef	625 295	622 200	211 649
Landstingsförbundet	1 141 729	1 141 700	1 141 729
LOs ordförande	965 257	965 200	969 293
LOs andre ordförande	822 916	822 900	785 802
LOs ekonomichef	961 908	961 900	966 330
Metall, ordförande	958 816	958 800	974 391
Metall, ekonomichef	529 844	502 000	553 970
Byggnads, ordförande	811 243	811 200	782 519
Kommunal, ordförande	763 414	763 400	741 633
Handels, ordförande	755 515	755 500	709 642
TCO, ordförande	1 109 059	1 089 000	1 081 020
SIF, ordförande	1 056 893	1 035 900	1 062 490
SIF, ekonomichef	501 521	498 900	475 343
HTF, ordförande	1 056 508	1 032 500	1 039 511
Statstjänstemännen, ordförande	710 324	700 300	701 146
SACO, ordförande	1 870 868	1 870 800	3 039 258
CF, ordförande	566 568	542 900	535 960
CF, ekonomichef	696 432	696 400	702 545

KOMMUNER

KS ordförande, Stockholm	1 008 306	979 300	1 198 648
Stadsdirektör, Stockholm	921 852	921 800	909 215
KS ordförande, Göteborg	931 632	911 300	933 828
Stadsdirektör, Göteborg	1 109 145	1 109 100	1 090 471
KS ordförande, Malmö	1 312 710	1 294 400	1 424 736
Stadsdirektör, Malmö	875 143	856 800	901 138
KS ordförande, Uppsala	616 081	616 000	590 806
Stadsdirektör, Uppsala	719 772	683 700	1 190 752
KS ordförande, Linköping	546 447	534 400	486 115
Chef kommunledning, Lkpg	851 866	815 300	846 992
KS ordförande, Västerås	919 797	919 700	915 955
Stadsdirektör, Västerås	708 947	698 900	697 152

MAKTELITGRUPP POSITION	INKOMST AV TJÄNST ELLER TILLFÄLLIG FÖRVÄRVSVERKSAMHET	KOMMUNALT TAXERAD INKOMST	SAMMANRÄKNAD NETTOINKOMST

Fortsättning: KOMMUNER

KS ordförande, Örebro	541 232	517 200	516 400
Kommundirektör, Örebro	743 915	743 900	470 605
KS ordförande, Norrköping	551 164	540 200	554 116
Kommundirektör, Norrköping	684 021	665 400	596 958
KS ordförande, Helsingborg	428 100	431 000	884 903
Stadsdirektör, Helsingborg	749 308	737 300	701 730
KS ordförande, Jönköping	496 886	496 800	559 037
Stadsdirektör, Jönköping	700 265	676 800	737 475

FOLKRÖRELSEORGANISATIONER, VD, ORDFÖRANDE eller motsvarande

LRF	2 137 759	2 094 600	2 506 413
HSB	939 428	921 100	903 951
Hyresgästernas RF	751 535	725 900	733 730
Folkets hus RO	607 526	575 000	592 385
Fotbollsförbundet	630 859	630 800	805 270
Riksidrottsförbundet	956 865	923 500	905 343
Friidrottsförbundet	532 977	528 300	494 428
Röda korset	934 286	917 400	927 284
IOGT/NTF	680 021	680 000	679 605
ABF	569 570	569 500	545 780
KF	3 459 099	3 459 000	3 183 018

